

NOAH

59

DEC. 78 - JAN. 79

KR. 7.-

TEMA: Lokal modstand
mod atomkraft

NOAH-bladet:

Udgiver:

NOAH
Rådhusstræde 13, 1466 København K.
Tlf: (01) 156052. Giro 5 56 00 39.
Åbent: Hverdage 10-17.

Abonnement:

NOAH 55-62 : kr. 45.-
Løssalg: kr. 7.- pr. stk.
Ældre numre kan købes sålænge oplag haves.

Meddelelser om flytning og reklamation
vedr. levering rettes til postvæsnet.

Sats: HP-Sats, Assens.
Tryk: Eks-skolens Trykkeri, København.

Redaktion og teknik:

Kellis Domsten, Peter Nissen, Gudrun
V. Sørensen, Christian Thorsen,
Jesper Toft, Marianne Wibrand.

Næste redaktion slutter
Nr. 60 8/1 79.

Indhold:

Skal du være nabo til et atomkraftværk?	3
Gyllingnæs	4
Stevns	6
Østrig siger NEJ	8
Belgien siger NEJ	10
Regionplan for hovedstadsområdet	11
Evakuering umulig?	12
Gori-høringen	14

ISSN 0105-4031

MODSTANDEN

VOKSER

De seneste folkeafstemninger om atomkraft viser at modstanden mod atomkraft vokser.

Tilhængerene i Østrig brugte et beløb der var 10 gange større end det beløb modstanderne brugte. Det er de vilkår som anti-atomkraft-bevægelserne overalt i verden er underlagt.

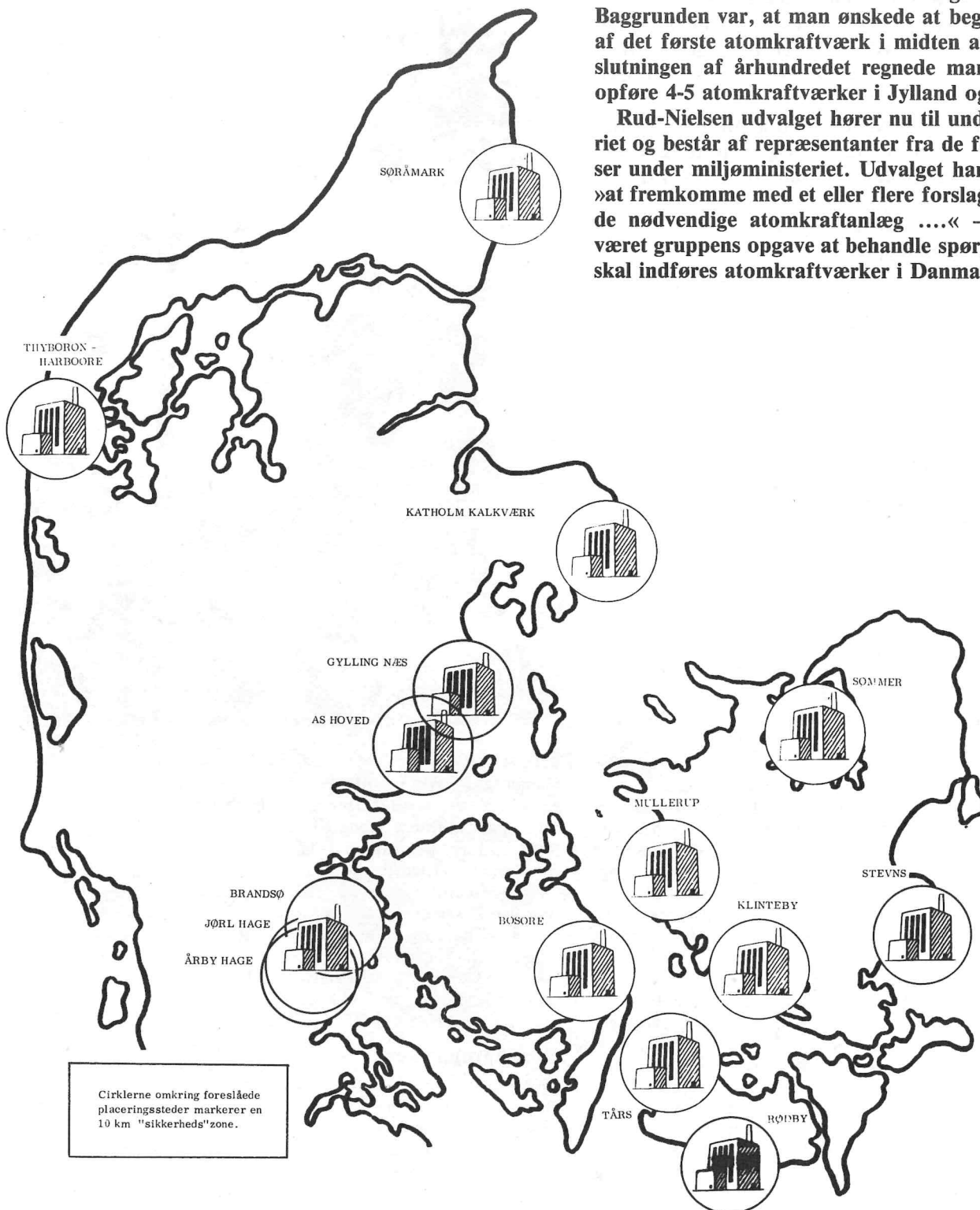
På trods af at forbundskansler Kreisky truede med sin afgang, hvis afstemningen faldt ud til modstandernes fordel og på trods af at fagbevægelsen varmt anbefalede et JA, blev resultatet et NEJ. Befolkningen i Østrig stemte nej til igangsættelse af et færdigt bygget atomkraftværk.

I Belgien er der allerede 3 atomkraftværker igang. Dette er en vigtig del af landets energiforsyning. Også her sagde befolkningen NEJ

Skal du være nabo til et atomkraftværk?

Rud-Nielsen udvalget blev nedsat efter en henvendelse fra Elsam til ministeriet for offentlige arbejder i 1971. Baggrunden var, at man ønskede at begynde opførelsen af det første atomkraftværk i midten af 70'erne. Indtil slutningen af århundredet regnede man med at skulle opføre 4-5 atomkraftværker i Jylland og på Fyn.

Rud-Nielsen udvalget hører nu til under miljøministeriet og består af repræsentanter fra de forskellige styrelser under miljøministeriet. Udvalget har haft til opgave »at fremkomme med et eller flere forslag til placering af de nødvendige atomkraftanlæg« — det har ikke været gruppens opgave at behandle spørgsmålet, om der skal indføres atomkraftværker i Danmark.

Lokal modstand mod atomkraft i Danmark

I en tilspidset situation omkring en principbeslutning om atomkraft kan det blive helt afgørende, hvad befolkning og myndigheder i placeringskommunen mener.

Hvis der i »atom-kommunerne« er en stærk og bredt forankret modstand, så vil elværker og regering formentlig være meget betænkelige ved at sætte noget igang.

Samtidig vil en lokal modvilje mod at få presset projektet ned over hovedet af industri og centrale myndigheder kunne skærpe modstanden mod atomkraft i resten af landet.

Du kan i de næste 2 artikler læse om, hvad folk i atomkommunerne Gyllingnæs og Stevns har gjort for at stoppe atomkraften.

Gyllingnæs

Borgergrupperne på Gyllingnæs stiftes

Borgergrupperne i Gylling og Hou opstod februar 1974 efter at miljøministeriet havde offentliggjort rapport om placeringsmuligheder for atomkraftværker vest for Storebælt. Og med Gyllingnæs som nr. 1 på ønskelisten!

Under oliekrisen i december 73 prøvede elværkerne i Jylland og Fyn (ELSAM) at fremskynde sine atomkraftplaner 2 år. ELSAM krævede at få bestilt et nøglefærdigt atomkraftværk inden 14 dage. Det skulle gå hurtigt, og befolkningen blev beroliget med, at alene bestillingen af et atomkraftværk ville løse alle problemer i forbindelse med oliekrisen.

Denne fremturen fra ELSAMs side gav stødet til dannelsen af borgergrupperne i Hou og Gylling. Samtidig opstod en lokal OOA-gruppe, der skulle holde kontakt med udviklingen på landsplan. En af de første ting, borgergrupperne foretog sig, var at samle underskrifter ind. Kravet til folketinget var en

udsættelse af en eventuel indførelse af atomkraft i 3 år. 84 pct. af befolkningen i hele området bakkede dette krav op.

Propagandamaskinen kører

ELSAM kom hurtigt i gang med en massiv og kostbar propaganda i området. Jyllandsposten mente, at det allerede var afgjort med et atomkraftværk på Gyllingnæs, og at en endelig beslutning på ELSAMs bestyrelsesmøde kun var en formsag. Lokalbefolkningen skulle nu lokkes med optimistiske brochurer og foredrag af udelukkende tilhængere.

ELSAM var i februar 74 repræsenteret ved de høringer som borgergrupperne arrangerede i Gylling forsamlingshus. Men hen på foråret stod det klart, at ELSAM ville bruge flere hundrede tusinde kr. i Gyllingområdet til reklame for atomkraft. Bl.a. ville ELSAM leje gymnastiksalen på Gylling skole for at afholde en udstilling mm.

Næste skridt var, at ELSAM inviterede 170 gyllingborgere på

udflugt til et atomkraftværk ved Hamborg. Pressen og offentlige personer blev afvist. Der var ikke plads i bussen, sagde ELSAMs informationskontor. Da en journalist meddelte, at han ville køre dertil i egen bil, fik han den besked, at det var et sluttet selskab, og at han ikke ville blive lukket ind på værkets område. Denne sag fik landsdækkende omtale, der rokkede ved tilliden til ELSAM.

Borgergruppernes strategi

Borgergrupperne lavede, ud over at afholde atomkraftafhøringer, indsamle underskrifter mm., også LOKALAVISEN, som dels orienterede om de ting, der foregik på lokalplan, men i særdeleshed bragte artikler fra landsdækkende aviser. Artikler

som fortalte om, hvad der foregik andre steder i verden, bl.a. med hensyn til:

- at man i flere lande ikke længere var så ivrige efter at bygge flere atomkraftværker,
- at økonomien og sikkerheden ikke var så god, som ELSAM forsøgte at overbevise folk om,
- at der var risiko for sabotage både på værket, ved transporten og selve deponeringsstedet for atomaffaldet,
- at der var realistiske muligheder i de vedvarende energikilder (sol og vind).

Altsammen noget der på daværende tidspunkt kun stod meget lidt om i de lokale aviser.

I lokalavisen blev der fremført et kritisk syn på atomkraften, og man gjorde opmærksom på de ulige vilkår i debatten. Dele af pressen støttede borgergrupperne i deres kamp mod disse åbenlyse modsætninger. Gruppernes arbejde foregik på det parlamentariske plan, for derigennem at afsløre de forskellige instansers interesser og troværdighed.

Ulige vilkår

De ulige vilkår gav sig bl.a. til kende ved, at Århus amtsråd sendte en gruppe medlemmer, der var håndplukkede atomkrafttilhængere, på studietur til udlandet. Borgergrupperne ansøgte Århus amtsråd om en lignende studietur for kritisk indstillede borgere, men fik afslag. Ligeledes søgte man at få byrådet til at annullere aftaler med ELSAMs udstillinger og oplysningsvirksomhed pga. ensidighed.

Senere ansøgte man ELSAM for 340.000 kr. som modvægt til, hvad de selv havde brugt til deres kampagne, betalt af forbrugerne over el-regningen. Men ELSAM afviste med svaret, at

»ELSAM er bred og balanceret med sine informationer.«

Energioplysningsudvalget, der blev nedsat af folketinget i 1975, bevilgede nogle mindre beløb til de mange arrangementer, som borgergrupperne nu tog initiativ til.

ELSAMs byggetilladelse i byrådet

Hen imod jul 1974 var ELSAMs byggetilladelse til behandling i byrådet i Odder. Borgergrupperne opfordrede byrådet til at returnere ansøgningen til ELSAM, indtil der var skabt klarhed om atomlovgivningen. Hvis man bare sendte den videre til Århus amtsråd, betød det, at byrådet fralagde sig den kompetance og det ansvar, som byråd har efter miljø- og planlægningsloven.

På denne måde prøvede ELSAM at binde politikerne på et tidspunkt, hvor end ikke folketinget havde truffet sin principielle afgørelse. Folketinget var på dette tidspunkt ved at revidere loven fra 1962 om nucleare anlæg. ELSAMs behøvede på daværende tidspunkt kun undervisningsministerens underskrift for at bygge et atomkraftværk. Ansøgningen blev sendt til amtsrådet, uden kommentarer, der igen sendte den videre til miljøministeriet, der den dag idag afventer folketingets afgørelse.

Atomloven 1976

I maj 75 fremsatte undervisningsministeren forslag til lov om atomanlæg. Grundet en meget massiv kritik blev den forsinket og omformet, inden den i endelig skikkelse dukkede op i foråret 76. Ændringerne drejer sig om henlæggelse til andre ministeriers ansvarsområder og ad-

skillelse i en procedurelov og en ikrafttrædelseslov. Loven blev vedtaget, dog med den væsentlige klausul, at den først træder i kraft, når den særlige ikrafttrædelseslov er gennemført.

I august 76 var ikrafttrædelsesloven sat på dagsordenen, men blev trukket tilbage få dage før lovforslaget skulle behandles.

Der er ingen tvivl om, at modstanden på Gyllingnæs og i resten af befolkningen gjorde indtryk på politikerne.

ELSAM og den folkelige modstand

Den folkelige skepsis og modstand mod ELSAMs a-kraftplaner kom utvivlsomt bag på elværksbranchen. Således har repræsentanter for ELSAM ved adskillige lejligheder udtrykt dyb ærgelse over, at man ikke introducerede atomkraften allerede i 60'erne, da der ikke på det tidspunkt fandtes markeret modstand mod denne teknologi. Denne holdning refererer samtidig til en periode, hvor ELSAM pr. tradition kunne planlægge og udføre projekter uden indblanding og udelukkende koncentrere sig om den enkle målsætning at producere billig el-energi til det stadig voksende markedsbetrag.

Den reelle afstand mellem el-selskab og borger samt branchens syn på borgerdeltagelse i beslutningsprocessen blev illustreret i foråret 74. I anledning

af ELSAMs udpegning af Gyllingnæs som placeringssted for det første a-kraftværk, sagde direktør Lund Jensen i Holstebro Dagblad:

»Vi skal først optage kontakt med de lokale myndigheder, men derefter vil offentligheden — specielt den lokale befolkning — på en række møder blive orienteret om baggrunden for valget af netop den placering og om konsekvenserne, samt om a-kraft i almindelighed.«

Lokale interesser

En del lokale problemer omkring et a-værk kan afgrænses og måske løses. Der vil derfor være en fare for at afspore debatten ved at centrere sig om disse og dermed glemme de mere uovervindelige problemer som f.eks. konsekvenserne ved en reaktor-ulykke. Eksempler på de mere håndterlige problemer er ferskvandsforsyningen og kølevandsudledningen.

På et tidspunkt kom det frem, at et a-værk bruger dobbelt så meget ferskvand som Odder by, og folk var bange for, at a-kraftværket skulle drikke hele undergrunden op. Men ELSAM fandt hurtigt ud af at drikkevandet skulle komme i ledning fra Skanderborg sø, i et forsøg på også der at berolige folk.

Et andet eksempel var, at miljøstyrelsen indtil foråret 78 brugte 5 mill. kr. på undersøgelser af opvarmet og svagt radioaktivt kølevand fra et evt. atomkraftværk på Gyllingnæs. Dette har interesse ved fiskeri, men dette erhverv findes bare ikke her. Lokalbefolkningen kan nu slå op i tabeller og finde de detaljerede badetemperaturer for et varmt vinterbad ved Gyllingnæs. Men vandet bliver for varmt for det fiskeyngel, der holder til på ynglepladserne ud for Gyllingnæs.

Modsætningerne mellem ELSAM og befolkningens interesser har også vist sig med den skov af 54 meter høje elmast, som efter planen skal spadsere gennem landskabet. Sådanne godkendelser går let igennem for ELSAM. Ganske vist er området ikke fredet, men når det drejer sig om opførelse af enkelte vindmøller på 10 meter på Gyllingnæs, bliver der virkelig sat hindringer i vejen.

Atomuheld på Gyllingnæs

Opførelse af et atomkraftværk ved Gyllingnæs vil medføre at flere byer vil ligge inden for en 10 km zonegrænse også kaldet sikkerhedszonen. Men i offentli-

Græsrodsbevægelserne udgør grundlaget for modstanden mod atomkraft

Lokal modstand mod atomkraft i Danmark

ge papirer kaldes det nu hyppigere for en reservationszone, da der ikke er tale om nogen form for sikkerhed. Selv Risø indrømmer, at der kan opstå langt større stråleskader uden for 10 km zonen, efter en ulykke på et atomkraftværk, end først antaget. I værste tilfælde kan det medføre, at 10.000 mennesker dør af kræft over en 20-årig periode (OOA notat 6, beregnet ud fra Risø rapport M1905). Her forudsættes det, at vinden kommer fra syd, og den radioaktive sky driver over Århus.

I kommunens regionsoplæg i 75 lagde byrådet op til at acceptere Gyllingnæs som placeringssted for et atomkraftværk, uden at forbeholde sig sig stilling i en række spørgsmål. Herunder sikkerhedszonen. Borgergrupperne fremsatte et forslag til ændring i regionsoplægget, der gik ud på at byrådet skulle beholde sin medindflydelse ved at nægte at tage stilling nu til atomkraftværket. Dette blev afvist med

henvisning til, at gruppen ikke var berettiget til at stille forslag.

Den hellige ejendomsret

Selve Gyllingnæs ejes af en genstridig godsejer, som er den eneste lodsejer på det område ELSAM behøver. ELSAM måtte skaffe sig adgang ved hjælp af kongens foged for at komme til at undersøge jorden, og derefter lod man boremaskiner køre direkte ud i kornmarkerne. Dette var kort tid, før man skulle høste. Senere blev ELSAM-folk smidt ud fra Guru centrets område i nærheden. Disse overtrædelser af ejendomsretten og nedkøring af kornet var sager, som pressen tog alvorligt op.

De lokale beboere fik lejlighed til at se godsejerens jordområder under energi-ugen i efteråret 75, da 5000 var på Gyllingnæsvandring.

Landbefolkningen, en forsømt målgruppe

Landmændene på Gyllingnæs

og andre steder er først og fremmest interesseret i, at landet har tilstrækkeligt med energi i fremtiden. Spørgsmålet om på hvilken måde kommer i anden række, men mange ser sig helst fri for a-kraft, hvis der var et realistisk alternativ. Tvindmøllen har her haft en vældig god effekt, og det er efterhånden ret så mange landbeboere, der har taget en søndagstur til Tvind. Men konkret information ud til landbeboerne har hidtil været yderst mangelfuld. Man må gøre sig klart, at for landbefolkningen er spørgsmålet om a-kraft uløseligt bundet sammen med et reelt alternativ — den vedvarende energi.

Organisationen for Vedvarende Energi (OVE) i Odense har fået fat i 30 fynboer, som alle har et vedvarende energianlæg (sol, vind, men også biogas og halmfyr), og fået dem til at modtage og orientere alle interesserede om deres anlæg. Som optakt har der været kørt artik-

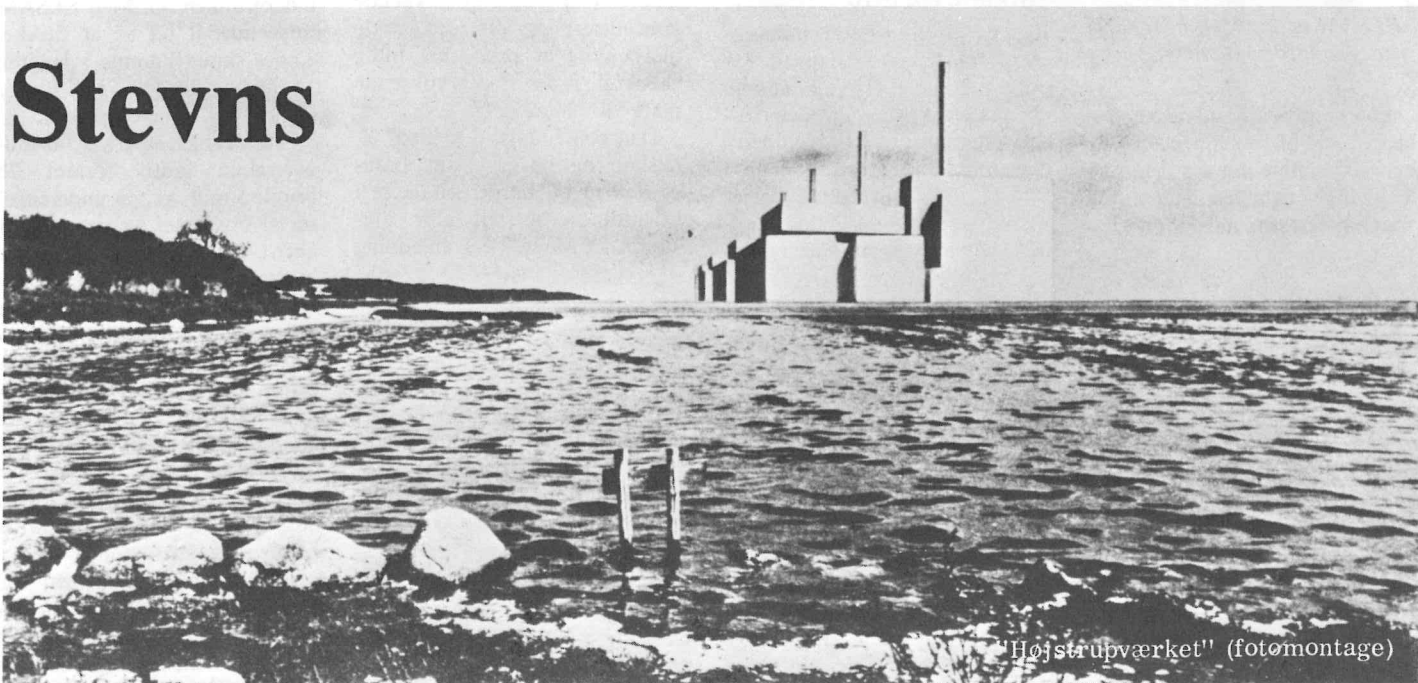
ler i Morgenposten om vedvarende energi.

Atomarchen Gyllingnæs-Århus

Meget af tiden i 1978 er gået med at arrangere marchen, der blev en vellykket manifestation. Der har været en del samarbejde med andre OOA-grupper i landet. Sammen med marchen Stevns-København var der 45.000 mennesker ude at gå for at protestere imod atomkraften. Marchen satte gang i debatten og oplysningsarbejdet i hele landet.

Nu arbejder grupperne med at indsamle oplysninger om vedvarende energianlæg i Odderområdet, for senere at offentliggøre materialet. Gruppernes mål er til stadighed at indsamle oplysninger og informere befolkningen om atomkraften og de vedvarende energianlæg.

RED.

'Højstrupværket' (fotomontage)

EnergiOplysningsGruppen — Stevns blev startet i maj 1976. På det tidspunkt blev det offentliggjort, at Stevns var et muligt placeringssted for et atomkraftværk. Der blev arrangeret et møde om sagen for interesserede og 40-45 mennesker mødte op. Her blev gruppen dannet, blandt medlemmerne var både modstandere og tilhængere af atomkraft, sidstnævnte dog i ringe antal. Gruppens formål var at oplyse om alle de sider af sagen, der ikke ville blive oplyst om fra anden

side (politikere og el-selskaber). Gennem oplysning (på et niveau de fleste kan forstå) mente de, at der bedst kunne skabes basis for en påvirkning op igennem beslutningsprocesserne.

Lokalbefolkningens holdning til atomkraft

Det første arbejde gruppen udførte var en undersøgelse af den almindelige holdning til atomkraft. De foranstaltede derfor en husstandsundersøgelse i maj-juni i 4 landsbyer, beliggende i forskellig afstand fra Højstrup.

De adspurgte skulle svare på syv spørgsmål:

1. Skal vi have folkeafstemning om atomkraft?
2. Føler du dig angst og fremmedgjort ved atomkraft?
3. Skal affaldsproblemerne løses, før vi indfører atomkraft?
4. Følger du med i atomkraftdebatten?
5. Tror du, vi kan klare os uden atomkraft?
7. Tror du politikerne ved tilstrækkeligt om atomkraft?

7. Stemmer du JA eller NEJ til atomkraft?

Resultatet af undersøgelsen viste, at beboerne generelt føler sig utrygge ved atomkraft og ikke mener, at politikerne er kompetente til at tage stilling til spørgsmålet. Derimod var der en overvejende stemning for en folkeafstemning, ligeledes var der mange imod atomkraft. Resultatet blev husstandsomdelt som pjece på hele Stevns og forelagt de enkelte husstande i de undersøgte landsbyer.

En undersøgelse i Køge udført af OOA — Køge viser, at en del siger ja til atomkraft, bare de ikke selv bliver nabo til et sådant kraftværk. Undersøgelsen viste også, at kun 22 pct. af de adspurgte vidste, at det første atomkraftværk på Sjælland er planlagt til at ligge på Stevns — 30 km fra Køge.

Udstillingen i august 76

På samme tidspunkt som ovenstående undersøgelse gik en anden del af gruppen igang med at arrangere en udstilling. Denne udstilling blev holdt i Store-Heddinge (beliggende ca. 8 km fra Højstrup) omhandlende alternativ energi. Der kom ikke ret mange mennesker for at besøge udstillingen ... EOG mener selv, at grunden til det ringe fremmøde på udstillingen var, at regeringen trak ikrafttrædelsesloven, som var sat på dagsordenen i august 76, tilbage få dage før lovforslaget skulle til behandling i folketinget. Lokalbefolkningen interesserede sig ikke mere så meget for energiproblematikken, fordi lokalsamfundet ikke længere var truet.

Kraftimports to rapporter offentliggøres

Gruppen udarbejdede en pjece efteråret 76, hvor al den viden om atomkraftværket, den havde, var samlet. Oplysningerne havde de fået af Kraftimport, og EOG fik at vide, at oplysningerne er mangelfulde, fordi det ikke er endelig vedtaget, om Danmark skal have atomkraft, og Kraftimport havde derfor ikke foretaget de endelige undersøgelser.

Det viste sig, knapt 2 år senere, at der allerede på det tidspunkt var foretaget grundige undersøgelser af placingsmulighederne ... Undersøgelserne er foretaget af Kraftimport I/S — Kernekraftgruppe og publice-ret i to rapporter: »Vilkår og overvejelser« og »Præliminære pladsundersøgelser«, hhv. den blå og den røde rapport. Begge rapporter er dateret oktober 1976.

Det var det nyvalgte kommunalbestyrelsesmedlem, Søren Krøjer fra Socialistisk Fællesliste, der offentliggjorde eksistensen af de to rapporter i foråret 1978. Men er det rimeligt, at rapporterne først blev offentliggjort i april 78 og ikke ved fremkomsten i oktober 76?

Borgmesteren sagde, at rapporterne ikke var hemmelige. Men der var ikke nogen, der havde spurgt efter dem. Burde borgmesteren eller formanden for miljø- og energiudvalget

ikke have offentliggjort rapporterne ved fremkomsten?

Kommunalbestyrelsen siger NEJ!

I oktober bad EOG kommunalbestyrelsen i Stevns kommune tage stilling til spørgsmålet om atomkraft, og fik følgende udtalelse vedtaget:

»En enig kommunalbestyrelse går imod placering af atomkraft på Stevns!«

Kommunalpolitikerne på Stevns har været imod, at Stevns skulle huse det første atomkraftværk på Sjælland — lige siden den første meddelelse. De går imod fordi reservationszonerne vil komme til at bryde afgørende ind i kommunens planlægning. Rødvig ligger inden for 3 km-zonen og hele Store-Heddinge ligger inden for 10 km-zonen.

Inden for 3 km-zonen må der overhovedet ikke ske nogen udbygning. Inden for 10 km-zonen må der ikke etableres nogen ny bymæssig bebyggelse. Der må ikke etableres plejehjem, alderdomshjem, sygehuse eller institutioner for åndssvage. Samtidig må befolkningstallet ikke stige. Det som ligger idag er imidlertid blive liggende, medmindre det kommer i vejen for vejanlæg eller lignende. Der er blandt andet plejehjem, alderdomshjem, børnehaver og skoler, samt Store-Heddinge by. 73 pct. af beboerne i Stevns kommune bor inden for en radius af 10 km fra det planlagte Højstrupværk.

Nej til renselanlæg — Ja til atomkraftværk

I 1974 ansøgte Stevns kommune om tilladelse til opførelse af et rensningsanlæg, der skulle ligge samme sted, der nu udpeges som det bedst egnede sted til et atomkraftværk. Kommunalbestyrelsen fik afslag på ansøgningen om rensningsanlægget, fordi området ved Højstrup er af største fredningsmæssige interesse.

Det er derfor uforståeligt for både borgere og politikere, at Rud-Nielsen-udvalget, hvor fredningsstyrelsen er repræsenteret, udpeger dette sted. I placeringsrapporten hedder det:

»Ud fra en fredningsmæssig betragtning er pladsen uheldig. Pladsen er beliggende i et naturfredningszone 1-område, der på dette sted udgør en del af et udflugtsområde for Storkøbenhavn.«

Endvidere står der: »Gruppen har været opmærksom på, at den undersøgte plads ligger nærmere hovedstadsområdet end pladser på Sjællands vest-

og sydvestkyst, hvilket gør pladsen mere egnet med henblik på fjernvarmeforsyningen.

Det har været gruppens opfattelse, at pladsen ud fra de anførte synspunkter samt under henvisning til vanskelighederne ved i øvrigt at finde egnede pladser på Sjælland, bør reserveres.«

Stem personligt på en atomkraftmodstander

Ved kommunalvalget i marts i år arbejdede EOG for at få så mange atomkraftmodstandere ind i kommunalbestyrelsen som muligt. Gruppen spurgte alle opstillede kandidater om holdningen til atomkraftspørgsmålet. På baggrund af svarene fandt EOG frem til kandidater, som ville være gode at have i kommunalbestyrelsen. De foranstaltede derfor en stempersonligt-kampagne op til kommunalvalget. Resultatet blev, at 3 ud af 17 kommunalbestyrelsesmedlemmer har direkte tilknytning til EOG.

Det var ved dette valg, Søren Krøjer, som offentliggjorde Kraftimports rapporter, kom ind i kommunalbestyrelsen.

Til Hendes Majestæt Dronningen

En gruppe Stevns-borgere skrev sidst på sommeren et brev til landets fremtrædende personer. Denne gruppe hører ikke til EOG, men skriver, at brevet »har den bredest tænkelige dækning blandt befolkningen på Stevns«. De afviser atomkraftplanerne i Danmark og skriver bl.a.:

»Miljøministeriets planlægningsudvalg og Elkraft har selv leveret beviset på, at et atomkraftværk er farligt for befolkningen. Beviset ligger i, at det foreslåede atomkraftværk på

Syd-Stevns skal levere varme fortrinsvis til København, ca. 80 km fra produktionsstedet.

Dette er også et af EOG's hovedargumenter i kampen. Mange mennesker på Stevns har taget argumentet til sig viser læserbrevsdebatter i lokalaviserne.

Det fremtidige arbejde

Den socialdemokratiske partiforening tog i slutningen af maj 78 initiativ til at sende en delegation fra Stevns til folketinget for at redegøre for modstanden mod atomkraftværket. Delegationen var sammensat af kommunalbestyrelsen, repræsentanter fra partiforeninger, fagforeninger og EnergiOplysningsgruppen. Til dette møde udarbejdede kommunalbestyrelsen en redegørelse, som er sendt til planstyrelsen. I denne redegørelse står bl.a.:

»Kommunens erhvervsstruktur ville blive forvredet (mange arbejdspladser i den relativt korte opførelsesperiode).

Selve A-værket ville med bygninger og tilknyttede anlæg ødelægge landskabsværdierne på stedet.

Luftledninger og fjernvarmerør ville skæmme landskabet i Stevns og nabokommunerne.

Fiskeriet, som især er af betydning i Rødvig, ville sandsynligvis få stærkt ændrede og forringede vilkår.«

Mødet med repræsentanter fra folketinget vil løbe af stablen i nærmeste fremtid.

Mange Stevnsboere har ikke taget stilling til indførelsen af atomkraft i Danmark som sådan. Det er en lokalpolitisk stilling i forhold til Højstrup de fleste har. EOG arbejder i øjeblikket på at overbevise folk om, at der skal tages generel stilling til atomkraft i Danmark.

RED.

Østrig siger NEJ

Af mange grunde blev resultatet af folkeafstemningen omkring igangsættelsen af Østrigs første atomkraftværk ligeså uventet som glædeligt: Med en valgdeltagelse på 65% 50,53% sagde NEJ og kun 49,47% sagde ja til Zwentendorf, der oprindeligt skulle være startet i 1976, men som nu aldrig vil blive taget i brug.

Zwentendorf området udvælges

I 1960 fik det geologiske forbundsinstitut i Wien til opgave at vurdere forholdene omkring 29 mulige placeringssteder for atomkraftværker. Opgaven blev stillet af elværkerne, som i al fortrolighed for ikke at forurolige offentligheden, udbad sig instituttets sagkyndige skøn. De 29 steder blev inddelt i kategorier, »egnede«, »mulige«, »næppe egnede« og »udelukkede«. I denne sidste gruppe på 11 var også Zwentendorf, 30 km nordvest for Wien. I netop denne region findes vandreserver nok til at dække forsyningen af det halve Wien. Hvis atomkraftværket forurener grundvandet, vil denne vandreserve være ubrugelig, og endvidere vil også Donau blive berørt, fordi grundvandet har forbindelse til floden. Teknisk er det umuligt at sikre sig, at den slags forurening ikke vil ske.

Sløret for de indtil da hemmeligholdte egnehedsvurderinger blev løftet en uge før afstemningen af den nu pensionerede hydrogeolog Anderle. Men hvorfor Zwentendorf alligevel blev foretrukket, ved kun de, der hellere tier end taler.

Atomkraftværket står klar i 1976, men ...

Byggeriet af det 730 Megawatt store, tysk designede atomkraftværk startede i 1972 med forventet igangsættelse i 1976. Zwentendorf skulle således have dækket 1/6 af Østrigs elforbrug for året 1977. I efteråret 1976 fremlagde regeringen sit energiprogram indeholdende ialt 3 atomkraftværker med en samlet kapacitet på 3.300 MW omkring 1990. Imidlertid blev værkets igangsættelse udsat som følge af dels den oplussende energidebat inden- som udenlands og dels på grund af interne politiske forhold i Østrig. Det østrigske socialdemokrati under ledelse af forbundskansler Kreisky kunne med

sit absolutte flertal i parlamentet have gennemtruffet en igangsættelse af Zwentendorf med risiko for at komme til at stå som »atompartiet« og derefter ved et kommende valg miste regeringsmagten til Österreichischer Volkspartei — OVP (bonde- og industriparti) som principielt går ind for atomkraft, men under forudsætning af, at sikkerhedsproblemerne og herunder opbevaring af affaldet løses. Det var i denne klemme og belært af erfaringen fra Sverige, at Kreisky valgte at udskrive folkeafstemning.

Folkeafstemningen forberedes

Dette udløste voldsom aktivitet hos såvel tilhængere som mod-

Franz Maltschek, Revierinspektor, Wilfseinsdorf, NÖ.

Stellen Sie sich vor: Zur Stoßzeit fallen die Ampeln aus, abends gibt es stundenlang keine Straßenbeleuchtung, weil nicht genügend Strom da ist. Nicht auszudenken, wie viele Verkehrsoffer solche Situationen fordern würden. Außerdem müssen wir mit dem Ausland konkurrenzfähig bleiben.

AZ 22/10 78

"Forestil dem...

om aftenen er der ingen gadebelysning i timevis, fordi der ikke er strøm nok. For slet ikke at tale om de mange trafikuheld, en sådan situation ville medføre. Desuden skal vi forblive konkurrencedygtige over for udlandet."

standere. Opinionstillene spæde ca. 65% ja-stemmer, elskaberne stod klar med 15 mill. kr. til propaganda for atomkraft, socialdemokratiet og en stærk fagbevægelse i tæt, enigt samarbejde for et ja, andre kapitalstærke interesser, herunder nationalbankdirektør Kienzl, samlet i »pro Zwentendorf Komite« var de odds atomkraftmodstanderne havde at gå op imod, tilsyneladende som at krydse Atlanten i optimistjolle.

Når det lykkedes, skyldes det dels det enorme arbejde fra et utal af modstandergrupper i koordinering eller enkeltvis spredt over hele Østrig, og dels en fejlslagen taktik fra Kreisky og socialdemokratiet, som trak tæppet

væk under egne fødder ved at gøre folkeafstemningen til et partipolitisk spørgsmål ikke mindst centreret om »Kreisky — ikke Kreisky«, idet forbundskansleren udtalte, at han ville tage et nej som et personligt nederlag og sandsynligvis trække sig fra sin post. På den måde blev der lagt afstand til industrien, som nok ville have atomkraft, men ikke nødvendigvis samtidig være med til at styrke Kreiskys popularitet.

Atomkraftmodstanden udvikler sig

Atomkraftmodstanden i Østrig er ikke ny. Tilbage i 60'erne udtalte et »arbejdsfællesskab til forebyggelse af kræft« sig om færrerne ved atomkraftværkerne. Samtidig udtalte lægerådet sig imod atomkraft. En underskriftindsamling, der sluttede i 1974, indbragte 100.000 underskrifter mod atomkraft. Samme år indsamledes 75.000 underskrifter andetsteds i Østrig: St. Pantalon, hvorefter opførelse af et atomkraftværk her måtte opgives. En mere omfattende koordinering af modstandsgruppernes arbejde kom i gang i sommeren 1976, hvor en række borgerinitiativer, arbejdskredse og komiteer sluttede sig sammen i Initiative Österreichischer Atomkraftwerksgegner (IÖAG). Siden dannedes også arbejdsfællesskabet »Nej til Zwentendorf«, som baserede sig på kendte og agtede borgere som f.eks. nobelpristageren Konrad Lorenz. Også geologen, professor Tollman er med her, og er som chef for Geologisk Institut ved Universitetet i Wien kommet med udtalelser om, at risikoen ved jordskælv i Zwentendorfområdet er undervurderet.

Zwentendorf ligger i en jordskælvszone, hvor der i tidligere århundreder er forekommet jordskælv op til styrke 9 på Mercalli-Sieberg skalaen. Tilhængere følte sig indtil da tryg ved, at

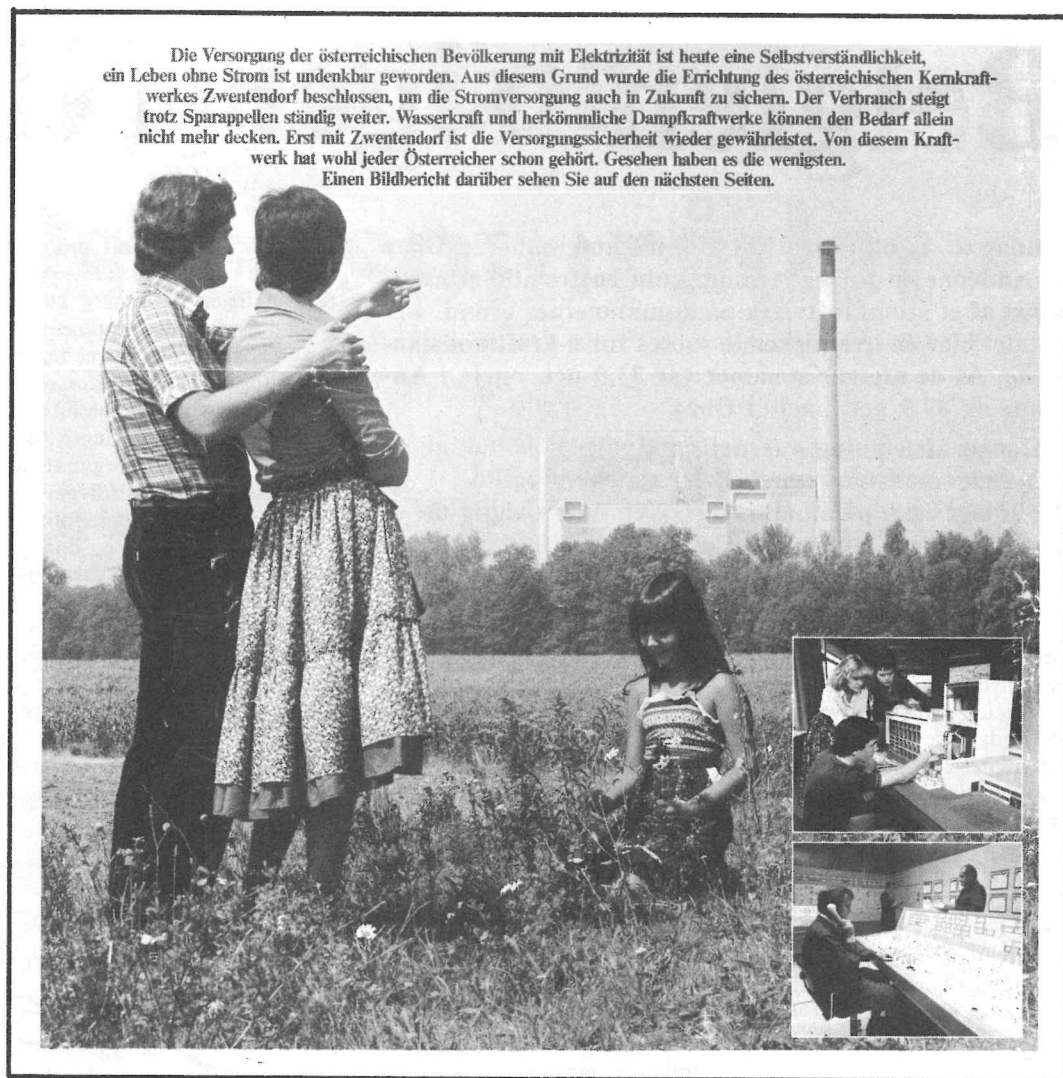
der ved opførelsen af Zwentendorf var taget højde for jordskælv op til styrke 7,5 — også selvom det teknisk set er umuligt helt at overskue samtlige reaktioner på et jordskælv af denne størrelse.

Udenfor eller i tilknytning til disse arbejdsfællesskaber står en række grupper med meget varieret baggrund. Naturbeskyttelsesforeninger, politiske grupper af mange observanser, fagforeningsfolk, religiøse grupper, faggrupper såsom læger, lærere, geologer, fysikere, biologer for blot at nævne nogle.

Blandt de politiske partier har det lille Freiheitlicher Partei Österreich's — FPÖ (2% af stemmerne) sympati for modstanden. Partiet er højreorienteret med nynazistiske tendenser, og denne spredning i tilhørsforhold hos atomkraftmodstanderne fik i slutspurten op til folkeafstemningen forbundskansler Kreisky til at tale om »den sælsomme enhedsfront fra nynazistiske smågrupper over i maoisternes rækker, i hvis selskab enkelte ubetænksomme socialdemokrater befinder sig«. Udtalelsen faldt den 28. oktober 1978 i Zwentendorf, hvor Kreisky havde inviteret Østrigs 600 socialdemokratiske borgmestre til sightseeing i atomkraftværket iført hvide kiler og hjelme, for ved selvsyn at kunne overbevise sig om værkets fortræffeligheder. Hans udtalelse efterfulgtes af mange protester fra modstandergrupper, og også fra bonde- og industripartiet ÖVP, hvis formand Taus personligt stemte NEJ på grund af de uløste sikkerhedsproblemer.

En betænkelig reaktorkedel

Men rundvisningen på Zwentendorf afslørede ikke ved »selvsyn« de tekniske mangler ved værket, der især har været i modstandernes søgelys. Således er f.eks. reaktorkedlen sammensvejet med 20 m lange svejsenitter i de områder af kedlen, som er mest krumme og derfor mest i spænd. Svejsenitter i netop sådanne krumninger må, ifølge den østrigske dampkedelforordning og gældende materiale- og byggeforskrifter undgås i zoner med spænding på grund af krumning, netop som de er placeret i Zwentendorfkedlen. En kæde er aldrig stærkere end sit svageste led. Fysikeren Kromp siger om dette: »Den påstand, at der omkring reaktorkedlen er truffet sikkerhedsforanstaltninger i hidtil ukendt målestok er til at betvivle i hidtil ukendt målestok«.

Die Versorgung der österreichischen Bevölkerung mit Elektrizität ist heute eine Selbstverständlichkeit, ein Leben ohne Strom ist undenkbar geworden. Aus diesem Grund wurde die Errichtung des österreichischen Kernkraftwerkes Zwentendorf beschlossen, um die Stromversorgung auch in Zukunft zu sichern. Der Verbrauch steigt trotz Sparappellen ständig weiter. Wasserkraft und herkömmliche Dampfkraftwerke können den Bedarf allein nicht mehr decken. Erst mit Zwentendorf ist die Versorgungssicherheit wieder gewährleistet. Von diesem Kraftwerk hat wohl jeder Österreicher schon gehört. Gesehen haben es die wenigsten. Einen Bildbericht darüber sehen Sie auf den nächsten Seiten.

Wien skifter ansigt

I samme tidsrum forundredes politiet i Wien over den store aktivitet i gader i de sene nattetimer. Aldrig havde man oplevet et lignende opbud af personer med klisterspande. Hele byen blev overklistret, inklusive trafiktavler og træer. Plakaterne overlappede enkelte steder hinanden i adskillige cm's tykkelse med skiftevis ja- og nej-plakater. Atomkraftmodstanderne havde i Wien fået et antal pladser til rådighed til opklæbning af plakater. Økonomisk støtte derimod vankede der ikke. I enkelte byer opnåede modstanderne dog nogle hundrede tusind kroner — en dråbe i havet overfor industriens og regeringens millionbeløb.

Debatten i medierne

TV var lukket for den form for pro-et-contra valgudsendelser vi kender i Danmark, kun betalte reklameindslag blev bragt, hvilket selvfølgelig kom tilhængerne til gode. I ugen før afstemningen havde modstanderne 1 times sendetid om tirsdagen, mens tilhængerne fik det sidste ord i 1 time om torsdagen.

De østrigske aviser fyldtes med store annoncer for et JA. Allere-

de seks uger før afstemningen startede elselskaberne en serie på 6 helsides annoncer (ud over at man havde husstandsomdelt en fyldig, flerfarvet brochure) med de kendte temaer: Affaldsproblemet er teknisk set løst, desuden bliver det tidligst aktuelt i 1990. Alternative energikilder er kun fjerne fremtidshåb, vi kommer ikke udenom atomkraft. Der er investeret 3 milliarder kr. i Zwentendorf, det ville være vanvid ikke at tage det i brug. For at kunne konkurrere med ulandet... For at sikre beskæftigelsen... For ikke alt lys skal gå ud...

En imødegåelse fra modstanderside af disse og mange andre påstande var kun mulig i enkelte blade, der bragte pro et contra debat. I de socialdemokratiske aviser havde dialogen trange kår, ingen spaltepads til kritikere i Arbeiter-Zeitung.

Utallige opråb, flere i en og samme avis, opfordrede folk til at ringe direkte til Kreisky og høre hans argumenter for Zwentendorf apspillet fra båndoptager. Samtidig gik helsides annoncer fra industrigrene, fagforbund og videnskabsfolk ind for et JA.

De umiddelbart synlige tegn på modstanden blev derfor plakater

og løbesedler, ofte påtrykt allerede »smid ikke væk — giv videre«. I de allersidste dage indrykkede 632 læger deres opfordring til at stemme NEJ på grund af »de radioaktive partikler der selv ved »normal«-drift udledes med kølevandet og gennem fødekæden når vores krop og kan udløse kræft. Vi er alle truet«.

Et NEJ og et håb for fremtiden

Resultatet af det langvarige og massive propagandabombardement fra tilhængerside fik dog ikke den forventede effekt. Nationalbankdirektør Kienzl, formand for »Pro Zwentendorf Komiteen« udtalte: »Atomkraftmodstanden er en modedille, indført fra USA!«

Men NEJ, modstanden mod atomkraft er et træ med dybe rødder. Den 5. november 1978 fik det nye skud! En tiltrængt opmuntring til de østrigske modstandere, som arbejder videre med afvikling af Zwentendorf og udvikling af alternative energikilder, og for os andre et bevis på, at selvom vejen fremad er slidsom er der lys forude.

Anne van Deur, OOA.

Belgien siger NEJ!

Søndag d. 1. oktober 1978 afholdt kommunerne Ohey og Andenne en folkeafstemning om en fremtidig installation af et atomkraftværk på kommunernes grund. Resultatet blev en overraskende succes for a-kraftmodstanderne. Af de afgivne stemmer var 83,9 pct. »nej« i Andenne og 89,9 pct. »nej« i Ohey

Denne afstemning var det foreløbige resultat af en voksende modstand mod Belgiens energipolitik, hvor der er lagt vægt på atomkraft som en meget vigtig del af landets energiforsyning.

Belgien er allerede førende i verden, hvad angår produktion af elektricitet på a-kraftværker. I 1977 udgjorde a-kraftproduceret elektricitet 25,3 pct. af den samlede elektricitetsproduktion. Der er allerede installeret 3 a-kraftværker (Doel I og II — Tihange I), mens man har 50 pct. af kapaciteten i det franske a-kraftværk Chooz. Desuden er der 2 værker under opførelse og endelig endnu 2 i bestilling. Ifølge elværkerne vil 50 pct. af elproduktionen i 1985 komme fra a-kraft.

Sidste år indførte regeringen et moratorium, således at der ikke kan bestilles eller opføres flere værker, førend en parlamentarisk debat har fundet sted. En sådan debat har aldrig fundet sted forud for beslutningen om at udnytte a-kraften.

I Ardenne går sagen helt tilbage til 1969, hvor kommunen og det private elselskab Intercom indgik en aftale om opførelse af et elektricitetsværk, uden at præcisere om det var et konventionelt værk eller et a-kraftværk. Sagen var i bero indtil 1976, hvor problemet blev bragt på bane til kommunalvalget. Borgmester Claude Eerdeken (PSB) blev valgt på løftet om modstand mod planerne og under alle omstændigheder at lade beslutningen komme ud til lokal afstemning. Intercoms reserverede areal, som lå i midten af Andenne, blev genforhandlet og i 1977 indgik kommunalbestyrelsen en ny aftale om et 105 ha stort areal et stykke uden for byen i højderne ved Coutisse. Dog fastholdt man stadig beslutningen om, at borgerne skulle rådspørges inden endelig beslutning blev taget. Valgdatoen blev fastsat til den 1. oktober 1978, og deltagelse i valget var ikke obligatorisk, som det

ellers er tilfældet i Belgien. Alligevel blev stemmeprocenten høj: 75,7 for Andenne og 78,3 for Ohey.

Folkeafstemningspraksis

En folkeafstemning i Belgien er usædvanlig og ikke direkte udtrykt i grundloven. En folkeafstemning kan dog benyttes på kommunalt plan, men udelukkende vedrørende lokale problemer. Resultatet er under ingen omstændigheder bindende, men kun udtryk for den lokale befolknings mening.

Guvernøren for provinsen Namur og indenrigsministeren kan annullere en folkeafstemning, og det blev forsøgt af guvernøren ifølge presseforlydere, men sandsynligvis indså man, at det var politisk uklogt i den ophedede debat.

Kampagnen op til valget

Valgkampen tog hurtigt fat, og der skete det usædvanlige, at hele kommunalbestyrelsen enstemmigt dannede en fælles modstandsfront sammen med miljøgrupper og økologister.

Elselskabet Intercom startede en omfattende kampagne med husstandsomdelte brochurer, helsides annoncer i lokale blade samt en mobil informationsudstilling om projektet, som cirkulerede i hele kommunen. Fra uofficiel kilde regner man med, at Intercom har brugt over 10 millioner BF mod modstandernes 500.000 BF.

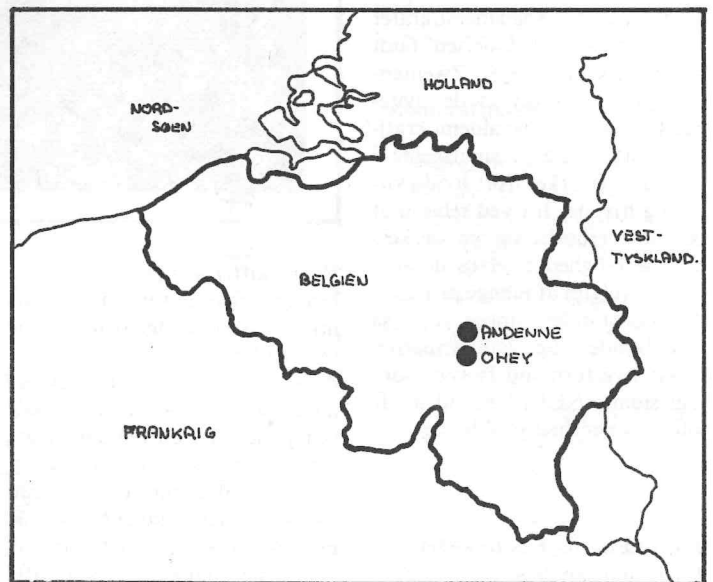
Intercoms politik var til at begynde med, at man selvfølgelig ønskede så mange ja-stemmer som muligt, men da en opinionsundersøgelse betalt af firmaet ca. 1 måned før afstemningen viste ca. 67 pct. modstandere, lagde man politikken radikalt om. Under henvisning

til, at der var indført moratorium for yderligere udbygning, dvs. at ingen beslutning kunne tages før efter den parlamentariske debat, at det var et nationalt anliggende, som kun regeringen kunne tage beslutning om, og at man under ingen omstændigheder ville begynde at bygge før 1981 til færdiggørelse i 1990, anbefalede man folk til at undlade at stemme, dog så man selvfølgelig med glæde ja-stemmer.

Kommunalbestyrelsen og økologigrupperne svarede omgående igen, at det var udemokratisk at anbefale folk at undlade at stemme, når man endelig spurgte dem til råds. Yderligere indså man, at folk, som blev

vet annonceret til at finde sted i slutningen af 1978. Mange atomkraftmodstandere og miljøgrupper vurderer derfor afstemningen som et vendepunkt i den førte politik, mens tilhængerne af atomkraft mener, at der er tale om »en advarsel«, og at regeringen nu bør forklare befolkningen, at den ikke kan klare sig uden en videreudvikling af a-kraft.

Det er derfor med spænding, at parterne afventer den lovede debat. Det kan tilføjes, at f.eks. udvikling og forskning inden for alternativ energi fra officiel side er meget lille. En nylig opgørelse fra ministeren for videnskabelig politik viser, at der blev brugt 323 BF pr. indbygger på a-kraft-

hjemme, automatisk ville blive udlagt som til fordel for atomkraften. Derfor omformulerede man teksten på valgsedlen, så der var 3 rubrikker, nemlig: »ja«, »nej« og »jeg afholder mig fra at stemme«.

Der blev afholdt snesevis af debatter, filmforevisninger, udflugtsture til a-værket i Tihange etc., og endelig søndag aften kom så det overraskende resultat.

Hvad bringer fremtidens energidebat?

Begivenhederne i Andenne blev tillagt stor vægt af alle parter, da den længe lovede parlamentsdebat om a-kraft er ble-

forskning og kun 4 BF pr. indbygger på alternative energikilder (til sammenligning Sverige 77 BF/34 BF).

Som et kuriosum kan det nævnes, at borgmester Claude Eerdeken fra Andenne har bedt ambassaden om bistand til en rejse til Danmark for dels besøge Tvind-møllen, dels handelsministeriets projekt, samt eventuelt købe en dansk vindmølle af mærket Riisager.

Niels Koch

Les Amis de la Terre
Bruxelles,
NOAH's støttemedlem

Regionplan for Hovedstadsområdet

Om regionplanen for Hovedstaden

I 1975 fremkom NOAHs regionplan-boggruppe med en kritik af »Regionplan 1973«. Kritikken var formuleret i et skrift på 98 tætskrevne sider, desværre kun fremstillet i 300 eks. og derfor forlængst udsolgt. En stor del af oplaget gik til miljøministeriet.

Kritikken munder ud i disse 4 punkter:

- regionplanen 73 er en kritikløs accept af økonomisk vækst,
- den er symptombehandling uden årsagsanalyse,
- dominerende forhold er udeladt, og
- planen præsenterer en målsætning om at gennemføre økologisk planlægning, men målsætningen følges ikke op i planens faktiske indhold.

Nu i efteråret 1978 har Hovedstadsrådet vedtaget at sætte den i alle ender godkendte regionplan i værk, med en stump af B 5 som første synlige tegn på magt og handling.

Hvorfor starter man denne handlingsfase uden at det tilsyneladende er på baggrund af en kritik formuleret af NOAH, ud fra den økologiske synsvinkel, den allervigtigste i længden? Hvad har vi så planlægning til? Hvad har vi miljøministeriet til?

Hvad forventede man af NOAH for at kunne tage kritikken alvorligt? Alternativer? Hvordan skal en frivillig, ulønnet gruppe kunne præstere et alternativ til 8 års arbejde af et vældigt planlægningskontor?

Nå skidt. Lad os dog bare få den lille dumme stump vej! Hvad gør dog det? Vi kan jo blot føje den ind i rækken af totalt overflødige vejanlæg, Vandledningsvejen gennem Utterslev mose, m.fl.

Det kommer ikke videre end til denne lille stump. B5 er et typisk produkt af en cirkelargumentation. Hovedstadsrådet siger til Vejdirektoratet: Er der behov for en ydre ringvej B5 på dette sted? Vejdirektoratet svarer: Nej.

Regionplanen debatteres ?

Hovedstadsrådet svarer så: Jamen der kommer bebyggelse langs vejen. Vejdirektoratet: Jamen så er der behov. Hovedstadsrådet siger så til miljøministeriet: Vejdirektoratet siger, der er behov for en vej, kan vi så få lov at lave byzone her? Miljøministeriet svarer: Ja, under de forhold må I godt.

Men cirkelargumentationer har den kedelige egenskab, at de ikke holder i længden. Byg dog denne lille stump vej! Gerne i 6-8 spor. Med lys på og niveaufri kryds? Der vil ikke komme tilnærmelsesvis de biler, der kan retfærdiggøre vejanlæggene. Det bliver igen et af Danmarks dyreste vejanlæg. Den skal bl.a. gennem Sengeløse Mose. Held og lykke!

Det kan ikke gå stærkt nok med at se efter alternativer til Hovedstadsrådets »plan«.

Måske kunne geograf Jan Magnussens idé-oplæg bruges som udgangspunkt? I foråret 1978 udskrev Sammenslutningen Mod B5 en idé-konkurrence om en ny regionplan. En andenpræmie tilfaldt Jan Magnussen.

Forslaget er meget enkelt. Det siges heri:

Alle tidligere planer — og skitser til planer — er gået ud fra, at tidsafstanden mellem city og forstædernes boliger ikke må være over 45 minutter med kollektiv transport. Og det har givet en bestemt maksimal afstand

i km inden for hvilken, der kunne bygges by. Også Hovedstadsrådets plan har en sådan grænse, og den ligger ved den foreslåede vej B5. Men lige netop på dette punkt har DSB jo oppe sig vældigt, da man indførte regionaltoget. Nu er det snart sådan, at næsten enhver arbejdsplads kan nås fra enhver bolig 30-40 km derfra inden for 45 minutter. Her er der altså nye forudsætninger for en planlægning. Man kan nå lidt længere ud. Helt ud til købstadsringen, altså Helsingør-Hillerød—Frederikssund-Roskilde-Køge.

Hvorfor ikke bruge disse byer til »egnscentre« i stedet for at skulle banke helt nye sådanne op på bar mark langs B5? De har de nødvendige institutioner til en rimelig begyndelse, og vejanlæg findes i nogenlunde god standard, kan i hvert fald let forbedres.

Ikke alle købstadsringens byer kan klare en stor bytilvækst. Der bør holdes igen i Helsingør og Hillerød, mens Roskilde og Køge vil være bedre i stand til at tage imod tilvækst.

Magnussens mest værdifulde overvejelser ligger nok i betragtningerne om friområderne omkring storbyen. Her gjorde B5 jo ubodelig skade ved at pløje lige gennem landbrugsjord af meget høj bonitet og udflugtslandskaber ved Ganløse. Var det så bare en vej, der skulle igen-

nem, men der var jo knyttet A-funktioner på den ud til en km på hver side. Og en hel transportkorridor med højspænding og rør og skidt og møg.

Magnussens plan er ikke noget han helt selv har fundet på. Faktisk har den tidligere været foreslået i den gamle egnsplanskitse fra 1960. Men her var forudsætningerne om 45 minutters tidsafstand ikke til stede, så man valgte da et andet alternativ, det med storcentre i Lyngby og Tåstrup.

Magnussens plan er ikke helt ideel på det transportmæssige område, idet den ikke gør rede for muligheden af at forbinde købstæderne med jernbane — og så er det endda så oplagt. Der skal bygges 30 km bane mellem Hillerød og Roskilde, så har man en meget fin baneforbinding fra Helsingør til såvel Køge som Ringsted, hvoraf Helsingør-Hillerød + f.eks. Roskilde-Køge udgør ialt 45 km.

Det er ikke muligt — uden en mere dybtgående analyse — at svare på, om Magnussens forslag kan tåle en kritik ud fra de 4 punkter, NOAH har forkastet Hovedstadsrådets plan ud fra. Men det er sandsynligt, at forslaget har *bedre* muligheder, fordi:

- forslaget tager ikke for givet, at hovedstaden skal vokse — på bekostning af resten af landet,
- forslaget behandler det åbne land mere respektfuldt,
- forslaget har bedre muligheder for at blive mere energioekonomisk mht. transport, og fordi
- forslaget støtter ikke en centralistisk byudvikling.

Forslagets største værdi ligger måske nok i, at det overhovedet præsenterer et alternativ, en valgmulighed, et andet udgangspunkt for en diskussion om hovedstadens fremtidige planlægning og udvikling — end Hovedstadsrådets eget meget definitive forslag, som rådet selv har anvist som den eneste mulighed.

Michael Varming

Evakuering umulig?

Da NOAH-bladets fotograf passerede Soyakagefabrikkens kloranlæg i februar i år, var der et kraftigt udslip af klor. Tågen på billedet er vanddamp, men der var ingen tvivl om, at der samtidig var tale om klorudslip.

For første gang herhjemme har der været en offentlig demonstration mod en virksomheds forurening. Det er ikke uden grund, at det blev mod Dansk Soyakagefabrik, som gennem mange år har udsendt en vammel stank af soyaskrå samt kviksølv- og klordampe. Desuden har virksomhedens klorlagre og -transport udgjort en konstant fare for Islands Brygges mange tusinde indbyggere.

»Hallo, hallo. Det er politiet. Der er sket udslip af et farligt stof. Søg læge eller skadestue, hvis De føler Dem utilpas. Hallo, hallo«

Sådan lød det fredag eftermiddag d. 6/10-78 på Islands Brygge. Og senere på aftenen på Sønderbro.

På Dansk Soyakagefabriks kloranlæg ud mod kajen på Islands Brygge i København var der midt på eftermiddagen sket et »teknisk uheld«, hvor 135 kg klor var sluppet ud og havde bredt sig mod nogle nærliggende virksomheder, en børneinstitution og Amager Fælled.

Mange klager over forureningen

Soyakagefabrikken ligger i den sydlige ende af Islands Brygge, der er et tæt bebygget boligkvarter. Virksomheden står for hele den danske produktion af klor, ca. 35 tons om dagen.

Beboerne på Islands Brygge har i mange år klaget over stanken fra virksomhedens behandling af soyakageskrå. I de sene-

ste år har der også været klaget over virksomhedens kviksølvforurening, som har kunnet registreres i de nærliggende kolonihaver og på Amager Fælled (læs nærmere herom i NOAH 48). Desuden har der også været klaget over faren for udslip af klor fra virksomhedens produktion, lager og transport af klor. Kun med hensyn til kviksølvforureningen har myndighederne givet beboerne nogle delvise indrømmelser, ved at påbyde virksomheden at reducere kviksølvudslippet.

Klor en farlig gift

Klor er et uhyre farligt stof. Det reagerer meget kraftigt med alle organiske stoffer, hvilket betyder, at det kan angribe og ødelægge alt organisk stof, heriblandt mennesker, dyr og planter.

På Soyakagefabrikken, under transport og på andre virksomheder opbevares klor under tryk som en væske. Når klore slipper ud i den fri luft, fordamper væsken hurtigt og bliver til en luftart, der i store koncentrationer

Selv ved meget små koncentrationer er klor meget farligt for åndedrætsorganerne. De første symptomer — kvælningsfølelse, hakkende hoste og lugt af svømmehal — starter ved koncentrationer på 0,05 ppm — 0,5 ppm klor (ppm klor betyder milliontedele klor i luften). Den hygiejniske grænseværdi (HGV, den tilladelige koncentration af stoffet i luften på arbejdspladser) for klor er på 0,5 ppm klor. De næste symptomer er svie i øjne, næse, besværet åndedræt, smerter bag brystbenet og irritation af svælget, hvilket forekommer ved koncentrationer på 3-15 ppm klor. Koncentrationer på 100 ppm klor kan medføre livsfarlige

skader. Ved så høje koncentrationer angribes lungevævet, så der ganske langsomt siver væske ud i lungerne (lungeødem), hvilket kan betyde kvælningsdøden. Klorforgiftning er således en lumsk forgiftning, der i visse tilfælde først viser sig 24 timer efter indåndingen. Og så er det for sent at gøre noget. Ved udsættelse for koncentrationer på 1.000 ppm klor og opefter, dør man ved få åndedrag.

Ulykken på Islands Brygge

Det vides ikke, hvor høje koncentrationer af klor, der var i luften på og udenfor Soyakagefabrikken, da de 135 kg klor slap ud. Men ialt 15 personer,

Jernbanevogne med syv tons klor hver passerer dagligt Brygge-gaden. En lastbil eller bus på afveje kan betyde en enorm klorkatastrofe.

Bryggens beboere demonstrerer mod klorfaren fra Soyakagefabrikken (d. 13/10-78).

der arbejdede på Soyakagefabrikken og de omkringliggende virksomheder, måtte indlægges med lettere symptomer på klorforgiftning. To ansatte på nærliggende virksomheder blev indlagt med øjenirritationer, mens der ikke er fremkommet oplysninger om de andre indlagte personers symptomer. Til alt held bar vinden det meste af klorene ud over Amager Fælled, hvor der så vidt vides ikke opholdt sig nogen. En nærliggende børneinstitution slap også fri, men det var en ren tilfældighed!

Efter udslippet forsøgte virksomhedens personale selv at ordne det hele, uden at tilkalde brandvæsen og politi, hvilket man ellers skal. Virksomhedens personale blev sendt ud i nabolaget for at advare folk og begynde at reparere lækken. Først da man 2 timer senere havde konstateret symptomer på klorforgiftning hos nogle arbejdere, blev politiet tilkaldt, der derefter gik igang med at advare Bryggens beboere. Virksomhedens tøven kunne have været skæbnesvanger, hvis klorforureningen havde været kraftigere.

Flere ulykker

Klorudslippet på Soyakagefabrikken d. 6/10-78 var ikke et enestående tilfælde, men det var blot et af de større inden for de seneste år.

For 2 år siden arbejdede nogle dykkere på bolværket ud for Soyakagefabrikken. En dag var de nær blevet kvalt i deres dykkerdragter på grund af en kraftig forurening af den luft, der blev pumpet ned til dem. Arbejderne mente bestemt, at det var klordampe, der stammede var Soyakagefabrikken. Flere andre har også registreret klorforurening og de tydelige symptomer

på klorforgiftning — hakkende hoste og kvælningssvimmelhed — ved passage af fabrikken kloranlæg.

Inden for de seneste par måneder er der sket en række klorulykker samt ulykker med andre farlige kemikalier. Man fristes til at gætte på, at så mange ulykker inden for så kort tid hænger sammen med den kraftige opskruning af tempoet og nedskæringen af arbejdsstyrken på de fleste virksomheder samt brugen af mange »effektiviserende« kemikalier. Hvis dette gæet holder stik, kan man vente mange flere ulykker i de kommende år, og så bør kampen for større sikkerhed styrkes.

Demonstration mod klorfaren

Efter klorulykken arrangerede Bryggens beboergrupper og børneinstitutioner en demonstration mod virksomhedens forurening. Et af kravene ved denne demonstration var »evakueringsplaner nu!«, og kommunale myndigheder har da også vist sig forholdsvis positive over for dette krav. Men vil det overhovedet hjælpe?

Klor er tungere end luft, og ved udslip fra en beholder vil klorene kravle hen over jorden og være en fare for alt levende. Forsøg har desuden vist, at klor — på grund af sin tyngde — i

visse tilfælde kan »gå op imod vinden«. Det er således ret vanskeligt at beregne, hvordan en evt. klorforurening vil brede sig. Der er heller ikke særlig stor chance for at nå at advare folk, der opholder sig nær fabrikken. Der vil kun være få minutter til at evakuere Bryggens beboere, hvis der sker et stort udslip af klor fra Soyakagefabrikken. En evakueringsplan synes derfor at være illusorisk — ligesom mange andre evakueringsplaner.

Klorfaren på Islands Brygge kan formodentlig kun fjernes ved at fabrikken flytter, og dette vil skabe mange andre problemer, specielt for dem, der er ansat på virksomheden. O.A.

GORI-høring.

I salen 300 mennesker. For enden af salen, under en imponerende transparent, sidder repræsentanter for miljøministeriet, miljøstyrelsen, de lokale myndigheder, industrirådet, fagbevægelsen og pressen. I salen er der endvidere repræsentanter for Goriværk, samt fra Flügger, der var den anden virksomhed inden for farve- lak industrien, der brændte denne sommer i Kolding.

Fred og ro

"Miljøloven lægger op til samarbejde myndighederne imellem, men miljøloven lægger også op til samarbejde mellem myndighederne og virksomhederne", sagde Wase-Petersen, der er formand for Kolding Byråds tekniske udvalg og fortsatte "og opfylder virksomhederne de forventede krav, så må virksomhederne kunne forvente fred og ro at kunne arbejde, så længe de holder sig inden for rammerne af miljøgodkendelsen."

Miljøminister Ivar Nørgård, der ved denne lejlighed havde sin første offentlige fremtræden siden han blev miljøminister, startede fra sin side med at slå fast, at myndighederne ikke har tilstrækkelig indsigt med og viden om og kontrol med miljøgifte som helhed. "Dette er ikke ensbetydende med at alting flyder", sagde Ivar Nørgård og nævnte derpå, hvilke love, der sammen med giftloven giver "en temmelig vidtgående kontrolmulighed.

Miljøministeren bebudede et nyt lovinitiativ om kemiske stoffer og produkter i løbet af efteråret. Lovforslaget var en del af fundamentet i Marienborgforhandlingerne med Venstre, formodentlig inspireret af debatten om epoxy.

Ivar Nørgård bebudede endvidere at der fremover i langt højere grad vil blive tale om positivlister. F. eks. for drivmidler, spraydåser og rensedmidler.

- Ikke mit bord!

Miljøstyrelsens repræsentant, Jørgen Henningsen, koncentrerede sig i høj grad om hvordan forholdet var mellem de forskellige ansvarsområder. Jørgen Henningsen mente, at princippet med at det lokale politi har hovedansvaret, er det mest fordelagtige, da det er det lokale politi, der har lokalkendskabet. Politi, brandvæsen og CF-korps kan så supplere hinanden i praksis. Jørgen Henningsen sagde rent ud, at det i og for sig var forfejlet at have inviteret ham med, langt snarere burde det have været justitsministeren, der havde været med til høringen.

Hvor er fejlene?

Per Sørup, der er kemiker ved Københavns Universitet, blev i mange måder panelets hovedtaler. Dels fremlagde han på overmåde pædagogisk vis forholdene omkring forskellige miljøgifte (dioxiner og fenoler), dels drog han på godt og ondt Gori-branden massivt ind i debatten.

Et udsnit af panelet

Hans konklusioner er til at tage og føle på:

1. Hvorfor skal de lokale myndigheder praktisk talt presse miljøstyrelsen til at gå ind i problematikken.
2. Hvor var miljøstyrelsens oplysninger om Gori så ukorrekte, som det faktisk var tilfældet?
3. Hvorfor ligger der ikke en fuldstændig, og iøvrigt offentlig, evakueringsplan for byer som Kolding, Nyborg og andre steder, hvor der findes større kemiske virksomheder?
4. Hvorfor er miljøstyrelsen ikke forberedt på sådan en situation, som den der opstod i sommer?
5. Og endelig, hvor mange advarsler skal miljøstyrelsen egentlig have inden der sker nogen ændringer inden den griber ind over for sådanne produktioner?

"Det skal være en selvfølge, at vi kan bo trygt ved siden af vores arbejdspladser", sagde Elo Hartig fra industrirådet, og han opremsede derpå de 3 mulige fejl, der kan ske på arbejdspladsen: de tekniske fejl, de menneskelige fejl og de hændelige uheld. "Noget af det værste er de menneskelige fejl," sagde Elo Hartig. "Tænk sig at være skyld i at en arbejdskammerat bliver lemlæstet. . . . Netop den daglige rutine og sikkerhedsforanstaltningerne sløver arbejdernes agtpågivenhed." Løsningen er stadig iflg. Hartig, at man dels dobbeltsikrer i det omfang, det er muligt, dels roterer rundt, således at man ikke sløves ved at omgås den samme maskine altid.

Og så var det Magnus Demnitz' tur, SID's miljøkonsulent. "Jeg hører til dem, der tror, at langt den overvejende part af sygdomme, der findes i samfundet er miljøskabte."

Magnus Demnitz påpegede det uholdbare i at det er kommunerne, der afgør om en forurenende industri skal placeres i kommunen eller ej. "Kommunerne konkurrerer jo om virksomhederne." Dette medfører mere eller mindre lempelige vilkår forureningsmæssigt.

For at sikre, at perspektiverne omkring miljøgifte ikke kun fik et lokalt og et dansk perspektiv, havde NOAH inviteret Tor Nørretranders fra dagbladet "Information" til at tale bl. a. om Seveso-katastrofen, om ombygningen af nogle sække med kemikalier i Michigan, der førte til forgiftning af en hel stat.

Detop disse eksempler fra andre dele af verden er egnede til at anskueliggøre, hvad der kan ske, hvis uheldet er ude. Men det er nok værd at holde sig for øje, at ud over de store katastrofer, så foregår der en daglig, systematisk belastning af miljøet fra en lang række virksomheder. Og mens de store katastrofer ikke har vanskeligt ved at skabe opmærksomhed og måske føre til ændrede miljøbestemmelser, så er det adskiligt mere vanskeligt at kæmpe den seje kamp til ende mod en industri, som har ligget og svinet gennem mange år.

Beredskabet

Under sommerens brand på Gori fik vi indblik i hvorledes beredskabet fungerer ved en storalarm. Politiets, brandvæsenets og CF-korpsets samarbejde fungerede sådan set meget godt, når bortses fra, at det var nødvendigt at hente vand fra Kolding Havn, der ligger flere kilometer fra slukningsstedet. Men det, der kan klages over, er det helt fundamentale, at hverken politi, brandvæsen eller CF-korps anede, hvad de skulle tage sig særligt i agt for. Kort sagt, at der ikke var nogen forholdsordre specielt for Gori. Således som der altså heller ikke er det for andre af de store kemiske virksomheder.

Goriledelsen. De ser trætte ud, og det forstår man jo egentlig godt. For hvem siger, at de ikke overholdt lovgivningens bestemmelser bedst af alle?

Produktkontrollov

Det lovforslag, som Ivar Nørgård bebudede, er nu her i november kommet på bordet. Forslagets grundide er at alle nye stoffer, der bringes på det danske marked, forinden skal undersøges og anmeldes til myndighederne. Denne pligt påhviler importør eller fabrikant. Positivlister bliver der kun tale om i specielle tilfælde, det bliver altså ikke et generelt princip, at kun stoffer, der er godkendt og optaget på positivlister må tages i anvendelse. Og forslaget gælder som sagt kun for nye stoffer. Stoffer, der for længst er taget i anvendelse skal ikke undersøges med mindre man har særlig mistanke til stoffet.

Ved høringen i Kolding sagde Tor Nørretranders: "Og så henviser man til en produktkontrollov. En produktkontrollov, der reelt ikke indebærer nogen godkendelsesordning og kun i sjældne tilfælde positivlister. Virksomhederne skal først komme med deres stoffer, når reserch og behovsprofilering har fundet sted, og så skal der lig på bordet, førend et stof kan blive forbudt, og det var jo lige præcist det, vi helst skulle undgå."

Høringer – et middel

Som det kan ses af dette referat, så har høringen fungeret som dels en opsamling af, hvad der er sket i denne sommer. De lokale enkeltbegivenheder er blevet sat i perspektiv og blevet brugt som eksempler på en almen udvikling. Derudover har høringen været forum for følere med hensyn til den nye produktkontrollov.

Alt i alt må man sige, at det var et vellykket arrangement, dog uden de store mediebegivenheder. At arrangere en høring er meget ressourcekrævende mandskabsmæssigt og økonomisk, men afgjort en form som det er værd at bruge igen, netop hvor en række enkeltpersoners erfaringer skal samles op og perspektiveres.

Og der er mange oplagte opgaver at tage op, for

"HVAD RYGER NÆSTE GANG?"

Hans Pedersen.

Da vi i redaktionen var ved at lægge sidste hånd på dette blad fik vi tilsendt det afbildede lille hæfte fra Andelsforlaget Vistoft.

Hæftet hedder: "Hvad ryger næste gang?"

Det tager udgangspunkt i de mange miljøulykker, der har haft pressens bevågenhed i denne sommer. Specielt Goribranden.

Hæftet behandler også mere generelle forhold. Omkring miljøloven; hvordan Industrirådet fik afgørende indflydelse på udformningen og administrationen af denne lov.

Omkring produktkontrolloven - eller som forfatterne siger: "profit contra sundhed og miljø."

Bogen slutter af med to afsnit der hedder "Transport af giftstoffer" og "Giftige krisetider".

Bogen er skrevet af Peter Brock.

Den er på 55 sider og koster kr. 19,05

